Bu Sayıda

Türkiye kapitalizmi, zor ve şiddetin farklı biçimlerinin toplumsal ilişkiler içindeki düzenleyici rolünün yeniden tanımladığı kritik bir siyasi dönemeçten geçiyor. Bu, her şeyin çok hızlı değiştiği, pek çok tarihsel olasılığın bir görünüp bir yok olduğu, travmatik olaylarla dolu bir süreç. Bu sayıyı hazırlamaya karar verdiğimizde, aklımızda, Gezi İsyanı'nda karşımıza çıkan paramiliterleşmiş polis şiddetinin hangi dinamik ve süreçlerle örgütlendiği meselesini tarihsel maddeci bir çözümlemeye tabi tutmak vardı. Temel politik kaygımız değişmese de, aradan geçen süre içinde "Gezi polisi"nin üzerinden çok su aktı. Zira Türkiye'de polis şiddetinin içinde konumlandığı zor yapılanması ve siyaset pratikleri, Diyarbakır, Suruç ve Ankara katliamlarıyla ve devletin 7 Haziran'dan sonra bölgede Cizre, Dargeçit, Lice, Nusaybin, Silopi ve Sur'da başlattığı şehir savaşlarıyla köklü bir biçimde değişti. Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), dergimizi yayına hazırladığımız dönemde 16 Ağustos-12 Aralık tarihleri arasında 52 defa sokağa çıkma yasağının ilan edildiğini raporlamıştı. Sürekli sokağa çıkma yasakları, keskin nişancılarla ilçelerin kuşatılması, kuşatılan ilçelerin yasak sonrası boşaltılması, haklarında çeşitli iddialar bulunan ve yargıya şikayet edilen devlet görevlilerinin sürekli cezasız – ve bir çok olayda kovuşturmasız – kalması gibi gelişmeler, yeni bir döneme girdiğimizin görünür alametleridir. Bu gelişmeler, Türkiye'de devlet-zor-şiddet ilişkilerinin değişen içeriğini "1990'lar" referansının ötesinde, daha geniş bir tarihsel perspektifle ele almaya dair politik ve kuramsal bir zorunluluk doğuruyor. Bu sayının bu yönde bir katkı oluşturmasını umuyoruz.

Öte yandan, devlet-zor-şiddet hattında özellikle tarihsel maddeci bir çalışma yapmaya girişenlerin karşılarına çıkan ilk temel sorun bu sayının hazırlanmasında bizi de zorladı. Kapitalizm-devlet ilişkisi üzerine büyük bir birikime sahip olan Marksist yazında devleti şiddet ve zor ilişkilerinin tarihsel gelişimi temelinde çözümlemeye odaklanan çalışmaların sayısı son derece az. Türkiye'de ise, sayının konusu olan toplumsal-siyasal meselelere ilişkin yapılan tartışmalar uzunca bir süre kendinden menkul bir iktidar odağı olarak anlaşılan ordu kurumu üzerine üretilen çözümlemeler temelinde şekillendi. Bu çözümlemelerin temelini, Türkiye'de devlet-toplum ilişkisine dair sorunlu bir tarihsel ve kuramsal okuma geliştiren güçlü devlet geleneği tezi oluşturdu. Liberaller tarafından yeniden üretilen bu anlayışın Türkiye'de anaakım sosyal bilim çevrelerinde hâkim paradigmayı oluşturması, zorun örgütlenmesi bağlamında sınıf meselesinin göz ardı edilmesiyle sonuçlandı. Öyle ki, burjuva devletin sınıfsal karakterinin dolayımsız uğrakları olan askeri darbeler, kendi çıkarlarını kollama gayreti içinde olan askeri zümrenin tasarrufuna indirgenebildi. AKP döneminde merkezi bir iktidar aygıtı haline gelen polis kurumu üzerine de benzer bir okumanın yeniden üretilmekte olduğundan bahsedilebilir. Zira AKP döneminde polisin merkezi bir siyasal aktör olarak yeniden örgütlenerek siyasal alanın tam kalbine yerleşmesi, sınıfsal bağlamından kopartılarak ya Erdoğan'ın tek adam rejimi bağlamında ortaya çıkan iradi müdahalelere ya da kadim ceberut devlete referansla okundu/okunmakta.

Bu hâkim söylemlere karşı kapitalist devletin zor aygıtlarını tarihsel maddeci bir perspektifle bütünlüklü olarak ele almaya ihtiyaç duymaktayız. Örneğin, Türkiye toplumsal formasyonunda ordu ve polis başta olmak üzere farklı zor aygıtlarının hangi süreçlerle dönüşümlere uğradığı ya da bu dönüşümlerde sınıflar mücadelesinin hangi dolayımlarla içerildiği gibi bir dizi soru, kapsamlı tarihsel ve kuramsal analizler temelinde çözümlenmeyi beklemektedir. Ancak Türkiye'de yaşadığımız süreci gerek küresel bağlamı içinde, gerek tarihsel özgüllüklerine referansla anlamamıza yardımcı olacak bütünlüklü bir Marksist çözümleme çerçevesine ve kavram setine sahip olduğumuzu söylemek zordur. Bu sayıda bir araya getirilen çalışmaların, bu zorluğu aşma yönünde önemli bir başlangıç oluşturduğuna inanıyoruz.

Bu başlangıcın, uluslararası alanda gelişmekte olan Marksist çalışmalar üzerinde yön verici bir müdahaleye dönüşebilmesi, başlatılan tartışmanın ortak bir çabayla derinleştirilmesine bağlı. Biz, bu sayının hazırlanması sırasında ülkemizde bu tür bir ortak çabaya nitelikli soru ve eleştirilerle katılabilecek çok sayıda araştırmacı olduğunu gördük. Zaman kısıtı nedeniyle bunların çok azı bu sayıya katkıda bulunabildi. Bu arkadaşlarımızın, Praksis Dergisi'nin bu sayısıyla birlikte gündemine aldığı "tartışma yazıları" ya da bağımsız makaleler üzerinden bu derlemedeki makalelerle polemiklere girmesi en büyük temennimiz. Bu şekilde gelişecek kolektif bir düşünme çabası, coğrafyamızda artan ve gündelikleşen zor ve şiddet pratiklerini üreten toplumsal ve siyasal dinamiklere karşı mücadeleyi önümüze koyan politik sorumlulukla birleşerek sınıf mücadelesi için sağlam bir eleştirel-metodolojik zemin kazandıracaktır.

***

2000'ler Türkiyesi'nde Devlet, Şiddet ve Zor temasıyla çıkan sayımız, meseleyi hem kuramsal hem de olgusal düzeylerde ele alma ve Türkiye'nin içinden geçtiği dönüşümleri küresel bağlama yerleştirerek anlama derdiyle şekillenmiştir. Bu kapsamda, sayının ilk üç makalesi, bu alanda yaşanan özgül ve güncel dönüşümler üzerine yürütülen kuramsal tartışmaları içermektedir. Pınar Bedirhanoğlu, Çağlar Dölek ve Funda Hülagü'nün kaleme aldığı "Eleştirel Güvenlik Çalışmalarının Marksist Eleştirisine Katkı: Devlet, Zor ve Sınıf Mücadelesi Bağlamında 'Güvenliği' Yeniden Düşünmek" başlığını taşıyan makale, güvenlik politikaları ve zor aygıtları bağlamında son yıllarda sayısı artan Marksist tartışmaların kapsamlı bir değerlendirmesini ve yöntemsel bir eleştirini sunmaktadır. Makale, "güvenlik" alanının dönüşümüne ilişkin ortaya çıkan Marksist yazını yöntemsel ve tematik olarak haritalandırmakta ve temel olarak devletin dönüşümü-odaklı çözümlemelerin eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Yazarlara göre, sınıf çelişkilerinin toplumsal, siyasal ve mekânsal olarak derinleştiği 1980'lerden bu yanda şekillenmekte olan bu yazın, 11 Eylül sonrasında ilan edilen "teröre karşı savaş" doktrinine ve 2008 krizi sonrasında yaygınlaşan otoriter devlet stratejilerine politik bir karşı çıkış olarak serpilmiştir. Güvenliğin Marksist eleştirilerini Marksist devlet kuramları ile bir arada düşünme çağrısı yapan makale, böylece birbirinden kopuk tartışmaların yürütüldüğü bu iki alanın karşılıklı olarak güçlendirilebileceği yöntemsel bir müdahale önermektedir.

Sayının ikinci makalesi, Giorgio Agamben'in "kalıcı olağanüstü hal" tezi üzerine tarihsel maddeci bir reddiye geliştiren Christos Boukalas'a aittir. Anıl Aygen tarafından çevrilen ve "Olağanüstülük Yok: Otoriter Devletçilik, Agamben, Poulantzas ve İç Güvenlik" başlığını taşıyan makale, 11 Eylül sonrasında ABD'de yürütülen "teröre karşı savaş" politikası bağlamında Agamben tarafından gündeme getirilen "kalıcı olağanüstü hal" tezi ile bir hesaplaşma içermektedir. Boukalas, bu tezin, "çıplak hayat" ve "egemen" gibi iki yapısal konum üzerinden günümüz siyasetini anlamaya çalıştığını ancak bu anlama girişiminin analitik olarak sınırlı ve teorik olarak kırılgan bir açıklama çerçevesi sunduğunu belirtmektedir. Yazar, siyasal iktidar kavramını anlamak için oldukça yaygın bir şekilde kullanılan bu tezin, toplumsal çelişki ve çatışmalardan azade bir siyaset anlayışını yeniden ürettiğini ve böylece siyaseti tarihsel ve toplumsal içeriğinden soyutlayarak aslında imkânsız hale getirdiğini ileri sürmektedir. Agamben'in kuramsal tertibatına güçlü bir yöntemsel eleştiri sunan Boukalas, Nicos Poulantzas ve Bob Jessop'a referansla, terörle mücadele söylemi ile radikal bir dönüşümden geçen iç güvenlik siyasetine ve nihayet günümüz devletine stratejik-ilişkisel bir yaklaşım önermektedir. Kalıcı olağanüstü hal olarak tariflenen olgular bütününün kapitalist devlet ve onun sınıfsallığı bağlamında işaret ettiği dönüşümler meselesi, kapitalist devletin yeni normal biçimi olan otoriter devletçiliğin

güvenlik üzerinden nasıl yapılandığı tartışması ile irdelenmektedir. Böylece Boukalas'ın tartışması, güvenliğin Marksist eleştirileri bağlamında ender yapılan devlet tartışmasını güçlü bir biçimde yeniden gündeme getirmektedir.

Utku Özmakas ve Kansu Yıldırım'ın "Faşist İdeolojinin Materyalist Örüntüleri: Sınıf, Sermaye ve Savaş" başlığını taşıyan makalesi, günümüzde Türkiye bağlamında da çokça tartışması yapılan faşizm meselesini klasik faşizm dönemlerine odaklanarak irdeliyor. Faşizmin "özgül bir sınıf savaşı konjonktürüne" ve siyasal ve toplumsal momente karşılık geldiğinin altını çizen yazarlar, bu savaşın özgüllüğünü ideolojinin büründüğü biçimlerde anlamaya çalışıyor. Frankfurt Okulu çevresinden çıkan ve faşizme psikanalitik bir yorum üreten argümanların faşizmi var kılan sınıfsal süreçleri göz ardı ettiğini vurgulayan makale, temel olarak Georgi Dimitrov, Antonio Gramsci ve Nicos Poulantzas'ın faşizm analizlerine referansla, faşist ideolojinin çözümlemesini tarihsel olarak özgül toplumsal ilişki ve çelişkiler çerçevesine yerleştiriyor. Yazarların yaptığı tarihsel bağlam vurgusu, hem Nazi Almanyası ve Mussolini İtalyası'nda ortaya çıkan faşizmlerin karşılaştırmalı bir analizine olanak sağlıyor hem de ideoloji mefhumunun soyut kategorilere indirgenemeyeceğini, maddi-toplumsal ilişki ve çelişkilerin bağrında şekillenen niteliğini anlamamıza yardımcı oluyor. Bu bakımdan, faşist ideolojinin maddi görünümlerini altı başlıkta inceleyen Özmakas ve Yıldırım, bu ideolojinin örgütlenme süreçleri, devletin farklı sınıflarla kurduğu farklı ve çatışmalı ilişkileri dolayımlama biçimleri vs. üzerine de oldukça önemli tartışma başlıklarını yeniden gündemimize getiriyor.

Sayımızın bundan sonraki üç makalesi, Türkiye'de özellikle 2000'li yıllarda AKP iktidarıyla birlikte etraflı bir dönüşüme tabi tutulan zor aygıtlarının somut düzeyde çözümlenmesini içermektedir. Bu makalelerin her biri, kendi başına önemli siyasal ve toplumsal sorunsalların içinden konuşurken farklı kuramsal ve politik çerçevelere yaslansalar da, günümüz Türkiyesi'nde sistematik hale gelen devlet şiddetinin örgütlenme süreçleri, iç çelişkileri ve tüm bunların neoliberal-küresel projelerle eklemlenme biçimleri üzerine önemli birer analiz çerçevesi inşa etmektedir.

Bu kapsamda, Özlem Kaygusuz'un "Bir Siyasal İdare Tekniği Olarak Güvenlik ve AKP Dönemi'nde Ulusal Güvenlik Devleti" başlıklı makalesi, AKP iktidarının güvenlik alanını ne türden bir siyasal idare tekniği olarak yeniden yapılandırdığı meselesini kapsamlı bir kuramsal çerçeve içinde ve somut vakalara referansla irdelemektedir. Güvenliğin Marksist eleştirileri bağlamında önemli çalışmalar yapmış olan Mark Neocleous'un kuramsal çerçevesini yeniden yorumlayan Kaygusuz, siyasal idarenin devletin sınıf mücadelesine karşı geliştirdiği tarihsel mekanizma olduğu iddiası üzerinden, liberal düzenin siyasal idare tekniğinin nasıl işlediğini çözümlemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, "devlet aklı", "hukuk devleti" ve "özgürlük/güvenlik dengesi miti"nin liberal güvenliğin kurucu mekanizmaları olduğunu savlamaktadır. Bu kuramsal tartışmaya referansla, AKP iktidarının son dönemde giderek keskinleşen güvenlik siyaset ve söylemlerini okumaya çalışan yazar, AKP'nin bu bağlamda ne tür stratejiler izlediğini ve bunların devletin güvenlik mimarisinde ve ideolojisinde nasıl yansımalar bulduğunu çözümlemektedir.

Biriz Berksoy'un "Güvenlik Devleti", Gözetim-Polislik Ağları ve 2000'li Yıllarda Türkiye'de Üniversite Kampüslerine Yansımaları: Kürt Özgürlük Hareketi Özelinde Bir Değerlendirme" başlığını taşıyan makalesi, Kaygusuz'un makalesi ile açılan Türkiye tartışmasını özgül bir toplumsal-siyasal mesele bağlamında derinleştirmektedir. AKP döneminde derinleşen neoliberal politikalar nedeniyle kamu kurumlarının "risk önleme"ye dayalı bir siyasal rasyonaliteye referansla yeniden yapılandırıldığının altını çizen Berksoy, finans sermayesinin hakimiyeti altında devlet biçiminde de önemli dönüşümler yaşandığını iddia etmektedir. Türkiye toplumsal formasyonunun özgül deneyimini küresel bağlam

içinden okuyan yazar, şekillenmekte olan devleti Simon Hallsworth ve John Lea'ya referansla "güvenlik devleti" olarak tanımlamaktadır. Temel olarak "önleyici güvenlik" rasyonalitesinin hâkim olduğu bir güvenlik yapılanmasına dayanan bu süreç, 2000'li yıllar boyunca derinleşmiş ve güvenlik alanını kapsamlı bir dönüşüme uğratmıştır. Berksoy, ortaya çıkan "gözetim-polislik ağları"nın somut olarak nasıl işlediğini Türkiye'de üniversite kampüslerine odaklanarak çözümlenmekte ve 2000'li yıllarla birlikte üniversite alanında örgütlenme mücadelesini yükselten Kürt Özgürlük Hareketi'nin ne türden devlet stratejileriyle pasifize edilmeye çalışıldığını tartışmaktadır. Bu bağlamda Berksoy'un tartışması, günümüzde Kürt coğrafyasında "90'lara dönüş" olarak tartışılmaya başlanan sistematik devlet şiddetinin önemli bir boyutunu teşhir etmektedir.

Funda Hülagü'nün "2000'ler Türkiyesi'nde Kürt Coğrafyasındaki Polis Şiddetinin Kökenleri: Seküler Evrenselin Yitimi" başlığını taşıyan makalesi, önceki iki makalede olduğu gibi, AKP döneminde merkezi bir siyasal aktör haline gelen polis aygıtını Kürt hareketine yönelik stratejileri bağlamında eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Hülagü, Kürt coğrafyasında devletin polis eliyle uyguladığı şiddetin "konjonktürel nedenlerinden ziyade yapısal kökenleri"ne odaklanmakta ve AKP döneminde polisin dönüşümüne zemin hazırlayan küresel ve özgül dinamikleri bir arada değerlendirmektedir. Makale, Türkiye'de "polis entelektüelleri" ve bürokrasisinin Kürt meselesini ne türden bir ideolojik çerçevede anladığı ve buna koşut olarak Türkiye Kürdistanı'nda uygulanan polisliğin hangi şiddet pratiklerini ürettiğini tartışmaktadır. Hülagü'ye göre, dinselleşmenin ya da teolojik olanın siyasal alanı işgal ettiği neoliberal dönemde, güvenlik alanı da paralel bir dönüşümden geçmekte ve bu durum polisin Kürt halkına yönelik uyguladığı şiddetin günümüzde aldığı biçimi de belirlemektedir. Hülagü'nün "seküler evrenselliğin yitimi" olarak tanımladığı bu süreç, günümüzde Türkiye polisinin yürüttüğü siyasal strateji ve sahiplendiği ideoloji hakkında önemli bir çözümleme çerçevesi sunmaktadır.

Cangül Örnek'in kaleme aldığı "Türkiye'de Resmi İdeoloji Eleştirisinin Sorunları" başlıklı makale, sayı dosyasının sorunsallaştırdığı meselelerle doğrudan ilgili olan resmi ideoloji tartışmaları alanına kapsamlı bir müdahale niteliğindedir. Oldukça yaygın kullanılmasına rağmen resmi ideoloji kavramın ne'liğine dair bir berraklığın olmadığını ve egemen ideoloji gibi birçok kavramla ilişkisinin yeterince sorgulanmadığını öne süren Örnek, ilgili yazını eleştirel bir süzgeçle gözden geçirerek bu alanda kavramsal bir netleşme sağlama iddiasındadır. Yazara göre, resmi ideoloji eleştirisi bağlamında yapılan tartışmalar, Türkiye'de devletin toplumsal ve siyasal ilişkilerin merkezine yerleştirilmesine, sınıfsal çelişki ve çatışmaların devlet üzerindeki etkisinin görünmez kılınmasına ve böylece devletin resmi ideolojisinin müphem bir iç tutarlılığı olan bir şey gibi anlaşılmasına yol açmaktadır.

Praksis Dergisi, bu sayıdan itibaren güncel siyasal-toplumsal meseleler ve/veya kuramsal tartışmalara ilişkin kısa tartışma yazılarına da yer verecektir. Bu bağlamda ilk tartışma yazısı Sinan Yıldırmaz'a aittir. Metin, Suruç Katliamı'ndan sonra İstanbul Valiliği'nin 25/07/2015 tarihinde yayınlamış olduğu "Emniyet Tedbiri" adlı belgenin politik ve yöntemsel bir eleştirisini yapmaktadır. Belgenin içeriğini adım adım deşifre eden metin, devletin ne türden bir siyasal rasyonalite içinde, hangi gerçekleri sakladığı, tahrif ettiği veya kurguladığını tartışmaktadır. Yıldırmaz, bu belgede kullanılan dilin, Suruç Katliamı'nda IŞİD'in failliğinin üzerini örten, devletin sorumluluğunu görünmez kılan ve aynı zamanda sol örgütleri ve bireyleri müphem bir "terör" kavramıyla suçlulaştıran bir dil olduğunun altını çizmektedir. Yazar, bu tartışma üzerinden ayrıca, tarih yazımında resmi belgelerin tarihsel bağlamları dikkate alınmadan değerlendirilmesinin neden olacağı politik ve yöntemsel sorunlara dikkat çekmektedir.